ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

46,7 ΧΑΜ ΛΕΩΦ. ΑΘΗΝΩΝ ΣΟΥΝΙΟΥ
Τ.Θ. 712, Τ.Κ. 19013 ΑΝΑΒΥΣΣΟΣ

Πληροφορίες: Δρ Σταμάτιος Ζόγκαρης
Δρ Χριστίνα Παπαδάκη

Τηλέφωνο: 22910 76393
22910 76434
e-mail: zogaris@hcmr.gr
chrispap@hcmr.gr

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ
Maria Paraskevopoulou
05/08/2026 13:16
ΨΗΦΙΑΚΑ ΥΠΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟ

Ανάβυσσος : 05-08-2026

Αρ. Πρωτ.: ΙΘΑΒΙΠΕΥ/7615

ΠΡΟΣ: κα Εμμανουέλα Τερζοπούλου
Δημοτική Σύμβουλος Ραφήνας – Πικερμίου
Επικεφαλής της Κίνησης για την προστασία και την Ανάδειξη Μεγάλου Ρέματος Ραφήνας

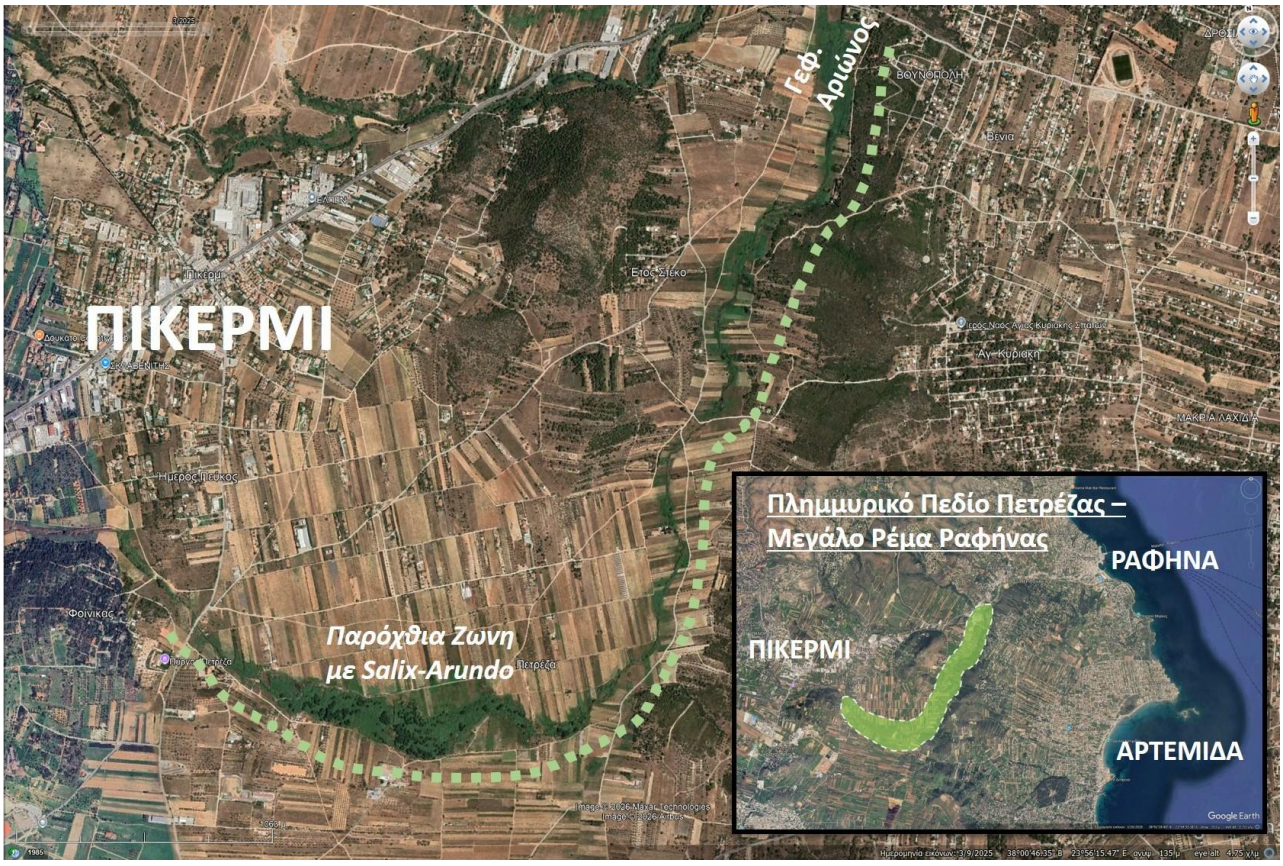
e-mail: em.terzopoulou@gmail.com

Θέμα: Γνωμοδότηση σχετικά με την οικολογική σημασία της πλημμυρικής πεδιάδας Πετρέζας (Μεγάλου Ρέματος Ραφήνας) και τη συμβατότητα των προτεινόμενων παρεμβάσεων με τις αρχές της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη διαχείριση των υδάτων και των πλημμυρών.

Σε απάντηση του υπ' αριθ. πρωτ. 7308/31.07.2026 αιτήματος, το Ινστιτούτο Θαλάσσιων Βιολογικών Πόρων και Εσωτερικών Υδάτων (ΙΘΑΒΙΠΕΥ) του Ελληνικού Κέντρου Θαλάσσιων Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ), στο πλαίσιο της επιστημονικής του αρμοδιότητας, διατυπώνει την ακόλουθη τεχνική άποψη σχετικά με τη λειτουργία της φυσικής πλημμυρικής πεδιάδας της Πετρέζας στο Μεγάλο Ρέμα Ραφήνας και τις πιθανές επιπτώσεις των υπό εξέλιξη επεμβάσεων. Το ΕΛΚΕΘΕ έχει τοποθετηθεί και κατά το παρελθόν επί του γενικότερου ζητήματος, με το υπ' αριθ. πρωτ. ΙΘΑΒΙΠΕΥ/8473/20.12.2023 έγγραφο με τίτλο «Σχετικά με τα έργα που υλοποιούνται στο Μεγάλο Ρέμα Ραφήνας». Στην παρούσα τεχνική άποψη, η αξιολόγηση εστιάζει ειδικότερα στον οικολογικό και υδρολογικό ρόλο της φυσικής πλημμυρικής πεδιάδας της Πετρέζας και στις ενδεχόμενες επιπτώσεις των υπό εξέλιξη παρεμβάσεων στη λειτουργία της. Επισημαίνεται εξαρχής ότι το ΕΛΚΕΘΕ δεν αποφαίνεται επί ζητημάτων νομιμότητας ή διοικητικής εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, αλλά αξιολογεί τα ζητήματα αποκλειστικά από επιστημονική και οικολογική σκοπιά. Οι επιστήμονες του ΕΛΚΕΘΕ παρακολουθούν, σε σταθμούς δειγματοληψίας το Μεγάλο Ρέμα της Ραφήνας και ερευνούν διάφορα θέματα στη συγκεκριμένη λεκάνη απορροής.

Η περιοχή της πλημμυρικής πεδιάδας της Πετρέζας εντάσσεται στο επίσημα αναγνωρισμένο υδατικό σύστημα του Μεγάλου Ρέματος Ραφήνας και, ειδικότερα, στο Υδατικό Σύστημα Ρ. Ραφήνας 1 (EL0626R000100010N). Ως εκ τούτου, υπάγεται στο πλαίσιο παρακολούθησης και διαχείρισης που προβλέπει η Οδηγία-Πλαίσιο για τα Ύδατα 2000/60/ΕΚ. Το ΕΛΚΕΘΕ (Εσωτερικά Ύδατα) παρακολουθεί τα χημικά, βιολογικά και υδρολογικά στοιχεία του Υδατικού Συστήματος.
Η περιοχή της Πετρέζας (Δήμοι Ραφήνας–Πικερμίου και Σπάτων–Αρτέμιδας) περιλαμβάνει μία από τις τελευταίες φυσικές και λειτουργικές πλημμυρικές πεδιάδες της Αττικής, η οποία αναπτύσσεται κατά μήκος του κύριου κλάδου του Μεγάλου Ρέματος Ραφήνας. Η περιοχή αυτή δεν αποτελεί απλώς έναν αδόμητο παρόχθιο χώρο, αλλά ενεργό σχηματισμό του ποτάμιου οικοσυστήματος, το οποίο εξακολουθεί να διατηρεί τη φυσική σύνδεση μεταξύ της κοίτης και της παρόχθιας ζώνης που σε αρκετά μεγάλη έκταση δείχνει να λειτουργεί ως πλημμυρική πεδιάδα. Η λειτουργία αυτή επιτρέπει την προσωρινή αποθήκευση πλημμυρικών όγκων, την επιβράδυνση της απορροής, την απόθεση φερτών υλών, τον εμπλουτισμό των υπόγειων υδροφορέων, τη βελτίωση της ποιότητας των υδάτων και τη διατήρηση ενδιαιτημάτων υψηλής οικολογικής αξίας.

Για λόγους ακρίβειας, επισημαίνεται ότι δεν υφίσταται μέχρι σήμερα μια ολοκληρωμένη δημοσιευμένη επιστημονική περιγραφή της φυσιογνωμίας ή βιοποικιλότητας της συγκεκριμένης περιοχής[1]. Στην παρούσα γνωμοδότηση, ο όρος «πλημμυρικό πεδίο Πετρέζας» χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη διευρυμένη παρόχθια ζώνη του «πεδινού τμήματος» του Μεγάλου Ρέματος Ραφήνας στα ΒΑ της πεδιάδας των Μεσογείων Αττικής. Η περιοχή αυτή εκτείνεται από την περιοχή του Πύργου Πετρέζας έως τη Γέφυρα Αρίωνος και συνεχίζεται για μικρή ακόμη απόσταση κατάντη αυτής, μέχρι πριν από τη συμβολή του Μεγάλου Ρέματος με τον παραπόταμο Βαλανάρη (Εικόνα 1). Η εν λόγω παρόχθια ζώνη εκτείνεται σε μήκος περίπου 6 km και περιλαμβάνει τμήματα του ποταμού με μόνιμη ροή (ή διακεκομμένη παρουσία νερού σε ποταμολιμνία) καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Κατά την εκδήλωση υψηλών παροχών, οι οποίες τα τελευταία χρόνια έχουν ενισχυθεί λόγω υδρολογικών μεταβολών που συνδέονται και με ανάντη τεχνικές παρεμβάσεις αντιπλημμυρικής προστασίας, σημαντικό μέρος της παρόχθιας έκτασης κατακλύζεται εκατέρωθεν της κοίτης, λειτουργώντας ως φυσικό πλημμυρικό πεδίο. Η λειτουργία αυτή αποτυπώνεται με σαφήνεια τόσο στις επιτόπιες έρευνες, σε δορυφορικές εικόνες όσο και σε πρόσφατες αεροφωτογραφίες του ΕΛΚΕΘΕ (Εικόνες 2,3).

Εικόνα 1. Η περιοχή του Πλημμυρικού Πεδίου Πετρέζας καλύπτει περίπου 6 χιλιόμετρα του ρου του Μεγάλου Ρέματος - με πράσινη διακεκομμένη γραμμή (ένθετος χάρτης: θέση της περιοχής στον κάτω ρου του Μεγάλου Ρέματος Ραφήνας). Στη δορυφορική εικόνα διακρίνονται οι φυσικές συστάδες παρόχθιων δασών ιτιάς (Salix alba), οι υγροί λειμώνες με βούρλα (Juncus spp.) και εκτεταμένοι καλαμιώνες (σκούρες πράσινες αποχρώσεις στη κύρια εικόνα), οι οποίοι συνθέτουν ένα μωσαϊκό παρόχθιων και υγροτοπικών ενδιαιτημάτων υψηλής οικολογικής αξίας.

[1] Παρότι η περιοχή αποτυπώνεται στον χάρτη του έργου καταγραφής των υγροτόπων της Αττικής, που εκπονήθηκε από το ΕΛΚΕΘΕ και την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (2010), με την ονομασία «Ρέμα Ραφήνας – Άνω Ρους», δεν οριοθετήθηκε ως «υγρότοπος» στα επόμενα στάδια αξιολόγησης, πιθανώς λόγω του μικτού χαρακτήρα των οικοσυστημάτων της, δηλαδή της συνύπαρξης χερσαίων και ημιχερσαίων παρόχθιων οικοσυστημάτων (βλ. https://www.researchgate.net/publication/267926984_Data_from_the_Wetlands_of_Attika_research_project_HCMR_HOS_2010_-_Stoicheia_apo_to_ereunetiko_ergo_Ygrotopoi_Attikes_ELKETHE_EOE_2010). Υπάρχουν ωστόσο ορισμένες δημοσιευμένες έρευνες που τεκμηριώνουν το ιχθυολογικό ενδιαφέρον της περιοχής (π.χ., Zogaris et al. 2023. The European Zoological Journal, 90, 840-855).

Η μοναδικότητα και η σημασία της περιοχής είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτες, κυρίως λόγω των υδρομορφολογικών χαρακτηριστικών της και των σπάνιων συνδυασμών ποτάμιων και παρόχθιων ενδιαιτημάτων. Το πλημμυρικό πεδίο της Πετρέζας αποτελεί ένα από τα ελάχιστα εναπομείναντα παραδείγματα ποτάμιας πλημμυρικής πεδιάδας στην Αττική. Αντίστοιχα ποτάμια οικοσυστήματα έχουν σχεδόν ολοκληρωτικά εξαφανιστεί από την Περιφέρεια Αττικής (Χερσόνησο της Αττικής), ως αποτέλεσμα της εκτεταμένης αστικής ανάπτυξης, του εγκιβωτισμού και της διευθέτησης των υδατορεμάτων, καθώς και άλλων υδρομορφολογικών παρεμβάσεων που έχουν αποσυνδέσει τα ποτάμια από τις φυσικές παρόχθιες ζώνες τους.

Παράλληλα, η περιοχή φιλοξενεί εξαιρετικά σημαντική βιοποικιλότητα, με μικρές παρόχθιες συστάδες ιτιάς (*Salix alba*), οι οποίες έχουν καταστεί πλέον ιδιαίτερα σπάνιες στην Αττική, καθώς και ένα μωσαϊκό εποχικών υγροτοπικών ενδιαιτημάτων, όπως καλαμιώνες και υγρά λιβάδια με εκτεταμένους βουρλώνες (*Juncus* spp.). Ο μικρός ποταμός και η πλημμυρική του πεδιάδα υποστηρίζουν πλούσια πανίδα, με πολυάριθμες λιβελούλες και άλλα υδρόβια ασπόνδυλα, νεροχελώνες (*Mauremys rivulata*), αμφίβια, ερπετά, θηλαστικά και σημαντικούς πληθυσμούς ψαριών του γλυκού νερού. Αποτελεί επίσης πολύτιμο σταθμό για υδρόβια και παρυδάτια πουλιά, τα οποία τρέφονται και αναπαύονται εδώ, ιδιαίτερα κατά τις περιόδους της μετανάστευσης και τον χειμώνα. Ιδιαίτερη σημασία έχει η επιβεβαιωμένη παρουσία αξιόλογων πληθυσμών του ευρωπαϊκού χελιού (*Anguilla anguilla*), ενός είδους που χαρακτηρίζεται ως Κρισίμως Κινδυνεύον (Critically Endangered).

Παρά την υψηλή οικολογική της αξία, η περιοχή δεν έχει έως σήμερα αξιολογηθεί και αναγνωριστεί επαρκώς ως υγροτοπικό οικοσύστημα ή ως περιοχή προστασίας της βιοποικιλότητας. Ωστόσο, σε χωροταξικό επίπεδο μέρος της περιοχής έχει χαρακτηριστεί ως περιοχή «μέσης προστασίας», με αναφορά κυρίως στην τοπιακή της αξία (Ζώνη Β2 Μέσης Προστασίας Τοπίων/Αρχαιολογικών Χώρων, Ζ.Ο.Ε. Μεσογείων[2]). Η διατήρηση της φυσικής υδρομορφολογίας και της σύνδεσης του ποταμού με την πλημμυρική του πεδιάδα και το τοπίο αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη διατήρηση αυτής της μοναδικής βιοποικιλότητας και των πολύτιμων οικολογικών λειτουργιών που επιτελεί. Ως προς το τοπίο, αξίζει να επισημανθεί ότι η πεδινή περιοχή των Μεσογείων και ειδικά η έκταση βόρεια του Αεροδρομίου (όπου βρίσκεται η Πετρέζα) αποτελεί μία από τις λίγες εναπομείνασες εκτεταμένες αδόμητες πεδινές εκτάσεις της Ανατολικής Αττικής. Παράλληλα, περιλαμβάνει διακριτά «θερμά σημεία» βιοποικιλότητας, τα οποία συνδέονται λειτουργικά και τοπιακά μεταξύ τους, σχηματίζοντας ένα ευρύτερο οικολογικό δίκτυο. Ενδεικτικά αναφέρονται ο Υγρότοπος Λουτρού Σπάτων, το Ρέμα Βαλανάρη, το Ρέμα Πετρέζας και άλλες φυσικές περιοχές. Ως κριτήριο για τον χαρακτηρισμό τους ως «θερμών σημείων» λαμβάνεται υπόψη η ιδιαίτερη σημασία τους για την ορνιθοπανίδα, όπως αυτή αποτυπώνεται στα eBird Hotspots[3].

[2] Προεδρικό Διάταγμα της 6.3.2003 «Καθορισμός χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης στην εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προ του έτους 1923 ευρύτερη περιοχή Μεσογείων (Ν. Αττικής)» (ΦΕΚ Δ΄ 199/06.03.2003).

[3] Βλ. τον δυναμικό χάρτη των eBird Hotspots: eBird Hotspots. Στην περιοχή της Πετρέζας είναι καταχωρισμένο το «θερμό σημείο» Petreza Fields & Stream (Κάμπος και Ρέμα Πετρέζας), γεγονός που αντανακλά τη διαχρονική σημασία της περιοχής για την ορνιθοπανίδα, βάσει των συλλογικών καταγραφών παρατηρητών που συγκεντρώνονται στην πλατφόρμα eBird του Πανεπιστημίου Cornell (https://ebird.org/hotspots).

Ι. Επί της συμβατότητας των παρεμβάσεων στην Πετρέζα με την Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα 2000/60/ΕΚ

Οι παραπάνω οικολογικές και υδρομορφολογικές λειτουργίες αποτελούν στοιχεία που προστατεύονται και από το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο για τα ύδατα και τη διαχείριση πλημμυρών. Η Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα 2000/60/ΕΚ θεμελιώνει ως βασική αρχή την αποτροπή της υποβάθμισης της κατάστασης των επιφανειακών υδάτων και τη διατήρηση ή επίτευξη της καλής οικολογικής κατάστασης. Στο πλαίσιο αυτό, τα υδρομορφολογικά χαρακτηριστικά ενός υδατορέματος, όπως η φυσική μορφή της κοίτης, η συνέχεια του ποταμού και η σύνδεσή του με την πλημμυρική του πεδιάδα, αποτελούν ουσιώδη στοιχεία της οικολογικής του λειτουργίας.

Επεμβάσεις, όπως η εκτεταμένη αποψίλωση της παρόχθιας βλάστησης, και ιδίως η κοπή των σπάνιων για την Αττική παρόχθιων συστάδων ιτιάς (*Salix alba*), η σημαντική εκβάθυνση της κοίτης, η αποκοπή της φυσικής επικοινωνίας του ποταμού με την πλημμυρική πεδιάδα της Πετρέζας, και σε επόμενη φάση η αντικατάσταση φυσικών πρανών από τεχνικές κατασκευές (π.χ., συρματοκιβώτια), είναι βέβαιο ότι θα προκαλέσουν ουσιώδεις μεταβολές στη μορφολογία και στη λειτουργία του ποτάμιου οικοσυστήματος. Οι μεταβολές αυτές δύνανται να επηρεάσουν δυσμενώς την οικολογική κατάσταση του υδάτινου σώματος και τις οικοσυστημικές υπηρεσίες που αυτό παρέχει.

Κατά συνέπεια, από επιστημονική άποψη, κάθε τέτοια επέμβαση οφείλει να αξιολογείται ως προς τις επιπτώσεις της στην οικολογική ακεραιότητα του υδατορέματος, σύμφωνα με τις αρχές της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ, η οποία παράγει δεσμευτικά αποτελέσματα και όσον αφορά συγκεκριμένα έργα,[4] και με βάση τα διαθέσιμα οικολογικά και υδρομορφολογικά δεδομένα. Όταν ένα έργο δύναται, από τη φύση του, να υποβαθμίσει την κατάσταση ενός υδατικού συστήματος, όπως στην περίπτωση νέων υδρομορφολογικών αλλοιώσεων στο πλαίσιο ενός έργου διευθέτησης ποταμού για λόγους αντιπλημμυρικής προστασίας, η εξαίρεση του άρθ. 4, παρ. 7 της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ πρέπει να χορηγείται πριν από τη λήψη της απόφασης περιβαλλοντικής αδειοδότησης, διαφορετικά η άδεια του έργου δεν είναι σύννομη.[5]

Στην 2η Αναθεώρηση των Σχεδίων Διαχείρισης Λεκάνης Απορροής Ποταμών (ΣΔΛΑΠ) Αττικής (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 14/29.4.2024, ΦΕΚ Α΄ 73/20.05.2024, σελ. 2725-6) αναφέρεται ότι στο Υδατικό Διαμέρισμα Αττικής δεν έχει χορηγηθεί καμία εξαίρεση του άρθρου 4 παρ.7 της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ.[6] Με βάση την παραδοχή αυτή, οι υπό υλοποίηση επεμβάσεις στο ρέμα και το φυσικό πλημμυρικό πεδίο της Πετρέζας, εάν ολοκληρωθούν, κινδυνεύουν να οδηγήσουν σε μη αναστρέψιμες καταστάσεις, υπό την έννοια ότι οι επιπτώσεις τους δεν θα μπορούν να αρθούν (και πάντως όχι εύκολα) σε περίπτωση που οι αρμόδιες διοικητικές και δικαστικές αρχές διαγνώσουν παραβίαση του άρθρου 4, παρ.7 της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ.

---

[4] ΔΕΕ, 25.4.2024, Sweetman, C-301/22, σκ. 56,ΔΕΕ, 21.3.2024, Bezirkshauptmannschaft Spittal an der Drau, C-671/22, σκ. 40-44, ΔΕΕ απόφ. 5.5.2022, Association France Nature Environnement (Προσωρινές επιπτώσεις στα επιφανειακά ύδατα), C-525/20, σκ. 24, ΔΕΕ, 28.5.2020, Land Nordhein Westfalen, C-535/18, σκ.74, ΔΕΕ, 1.7.2015, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, σκ. 43 και 47, ΔΕΕ, απόφ. 4.5.2016, C-346/14, Επιτροπή κατά Αυστρίας, σκ. 56.

[5] ΔΕΕ απόφ. 5.5.2022, Association France Nature Environnement (Προσωρινές επιπτώσεις στα επιφανειακά ύδατα), C-525/20, σκ. 26, ΔΕΕ, απόφ. 28.5.2020, Land Nordrhein-Westfalen, C–535/18, σκ. 76, ΔΕΕ, 1.6.2017, C-529/15, Folk, σκ. 36-39, ΔΕΕ, 1.7.2015, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, σκ. 50-51, Έγγραφο καθοδήγησης CIS αριθ. 36, ό.π., σειρές 575-577, 1076-1077, 1132-1133, 1149.

[6] Βλ. 2η Αναθεώρηση, παρ.8.5 «ΝΕΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΖΟΜΕΝΑ ΕΡΓΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΥΔΑΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ (ΑΡΘΡΟ 4.7 ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2000/60/ΕΚ)», σελ. 2725: «Από την 30/12/2017 μέχρι σήμερα στο πλαίσιο εφαρμογής των προβλέψεων της 1ης Αναθεώρησης δεν έχει εκδοθεί απόφαση υπαγωγής ΕΥΣ ή ΥΥΣ στο άρθρο 4.7 , σύμφωνα με τα αρχεία της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής» και σελ. 2726: «Στο πλαίσιο του 1ου ΣΔΛΑΠ και της 1ης Αναθεώρησης, δεν είχαν τεθεί εξαιρέσεις για υδατικά συστήματα εξαιτίας νέων ή προγραμματιζόμενων έργων αξιοποίησης υδατικών πόρων. Στο πλαίσιο της παρούσας 2ης Αναθεώρησης του ΣΔΛΑΠ του ΥΔ Αττικής (EL06) δεν τίθενται επίσης εξαιρέσεις σε ΥΣ λόγω νέων και προγραμματιζόμενων έργων».

Ήδη ως προς το έργο διευθέτησης του ποταμού Ερασίνου Αττικής, ο Μηχανισμός Καταγγελιών της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΜΚ-ΕΤΕπ) με το από 8.5.2003 πόρισμά του διέγνωσε την παραβίαση του άρθρου 4, παρ.7 της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ.[7] Ρητή αναφορά στη διάγνωση αυτή γίνεται στο προοίμιο της Υπουργικής Απόφασης ΥΠΟΜΕ 1683/8.1.2026 με την οποία διαλύθηκε η σύμβασης του έργου του Ερασίνου.[8]

II. **Επί της συμβατότητας των παρεμβάσεων στην Πετρέζα με την Οδηγία για τις Πλημμύρες 2007/60**

Η σύγχρονη ευρωπαϊκή πολιτική για τη διαχείριση του πλημμυρικού κινδύνου έχει μετατοπισθεί σημαντικά, από τις παρωχημένες, αποκλειστικά τεχνικές, παρεμβάσεις («γκρίζες λύσεις»), προς ολοκληρωμένες προσεγγίσεις που αξιοποιούν τις φυσικές λειτουργίες των ποτάμιων οικοσυστημάτων. Οι λεγόμενες Λύσεις βασισμένες στη Φύση (Nature-based Solutions - NbS) βασίζονται στη διατήρηση ή αποκατάσταση των φυσικών διεργασιών των ποταμών, αξιοποιώντας τη φυσική ανάσχεση των πλημμυρικών παροχών, τη διατήρηση της παρόχθιας βλάστησης και τη λειτουργία των πλημμυρικών πεδίων ως χώρων προσωρινής αποθήκευσης των υδάτων.

Η Οδηγία 2007/60/ΕΚ για τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας αναγνωρίζει τις φυσικές πλημμυρικές περιοχές ως Φυσικά Μέτρα Συγκράτησης Ύδατος για την πρόληψη των πλημμυρών και προτρέπει στη διατήρηση ή/και αποκατάστασή τους, όπου είναι δυνατόν, προκειμένου να δοθεί στους ποταμούς περισσότερος χώρος (άρθρο 7, παρ.3, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 2 και 14 του Προοιμίου). Ορίζει επίσης ότι τα μέτρα διαχείρισης κινδύνων πλημμύρας πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους περιβαλλοντικούς στόχους του άρθρου 4 της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα 2000/60/ΕΚ και τη διαφύλαξη της φύσης (άρθρο 7, παρ.3), καθώς και την πιθανή επίδραση της κλιματικής αλλαγής στη συχνότητα επέλευσης συμβάντων πλημμύρας (άρθρο 14, παρ. 4, σε συνδυασμό με αιτιολογική σκέψη 2 του Προοιμίου).

Στην ίδια κατεύθυνση, η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα έως το 2030, καθώς και ο Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1991 για την Αποκατάσταση της Φύσης αναγνωρίζουν ότι η προστασία και αποκατάσταση φυσικών πλημμυρικών πεδίων αποτελεί βασικό εργαλείο τόσο για τη μείωση του πλημμυρικού κινδύνου όσο και για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των οικοσυστημάτων απέναντι στην κλιματική αλλαγή.

[7] ΜΚ-ΕΤΕΠ, Υπόθεση SG/E/2021/12 Υπόθεση SG/E/2021/15 Υπόθεση SG/E/2021/17 ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ ΜΕΤΡΑ (Ελλάδα) Σχέδιο Έκθεσης Πορισμάτων, 8 Μαίου 2023, σελ. 27: «5.2.16….Η εκτίμηση που διενεργήθηκε ήταν, κατά την άποψη του ΕΤΕπ-ΜΚ, ελλιπής όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο το έργο θα επιτρέψει τη συμμόρφωση με τους στόχους της ΟΠΥ, και κυρίως τη μη υποβάθμιση της κατάστασης του εν λόγω υδατικού συστήματος. Κατά την άποψη του ΕΤΕπΜΚ, το υποέργο ενδέχεται να επηρεάσει τα φυσικά χαρακτηριστικά του υδατικού συστήματος του Ερασίνου, και ως εκ τούτου θα έπρεπε να είχε τουλάχιστον ελεγχθεί η δυνατότητα εφαρμογής της διαδικασίας εκτίμησης που προβλέπεται στο άρθρο 4 παράγραφος 7 …» και «5.3.7 Στην αξιολόγηση αναφέρεται η δυνατότητα εφαρμογής της ΟΠΥ και η ανάγκη συμμόρφωσης με το οικείο ΣΔΛΑΠ. Ο ΕΤΕπ-ΜΚ δεν εντόπισε στοιχεία που να υποδεικνύουν ότι κατά τη διάρκεια της αξιολόγησης του έργου οι υπηρεσίες ζήτησαν πληροφορίες για τη συμμόρφωση του έργου με το άρθρο 4 παράγραφος 7 της ΟΠΥ …. Οι πληροφορίες αυτές θεωρούνται σημαντικές καθώς το υποέργο ενδέχεται να μεταβάλει τα υδρομορφολογικά χαρακτηριστικά του υδατικού συστήματος. Με βάση το άρθρο 4 παράγραφος 7 επιτρέπεται η υποβάθμιση της κατάστασης ή η μη επίτευξη καλής κατάστασης (ή «δυναμικού») υπό συγκεκριμένες διακριτές προϋποθέσεις. Ο ΕΤΕπ-ΜΚ δεν εντόπισε στο πλαίσιο της ανάλυσης της αξιολόγησης, επαρκή περιγραφή ή αιτιολόγηση του υποέργου όσον αφορά τη συμμόρφωση με τις ανωτέρω απαιτήσεις. Δεν εξακριβώθηκε αν τελικά οι προγραμματισμένες εργασίες στην περιοχή θα οδηγήσουν σε αλλοίωση των φυσικών χαρακτηριστικών του υδατικού συστήματος και δεν αναλύθηκαν εναλλακτικές επιλογές που θα μπορούσαν να εκπληρώσουν τους στόχους του υποέργου. Οι διατάξεις της ΟΠΥ υπαγορεύουν τη διενέργεια σύνθετων αναλύσεων, τον συντονισμό με άλλες διαδικασίες όπως η ΕΠΕ και τη δέουσα εκτίμηση του έργου…», https://www.eib.org/attachments/complaints/sg-e-2021-12-15-17-flood-protection-measures-greece-cr-el1.pdf

[8] Βλ. σημείο 14: «Το πόρισμα του Μηχανισμού Παραπόνων ήταν ότι τα έργα διευθέτησης του ποταμού Ερασίνου στη Βραυρώνα Αττικής αντιβαίνουν, μεταξύ άλλων, το άρθρο 4.7 της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα», https://diavgeia.gov.gr/decision/view/9%CF%A990465%CF%A7%CF%98%CE%9E-9%CE%A97

Η Στρατηγική της Ε.Ε. για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (2021) απαιτεί την εφαρμογή των Λύσεων βασισμένων στη Φύση (NbS) σε μεγαλύτερη κλίμακα για την αύξηση της ανθεκτικότητας στην κλιματική αλλαγή. Ο Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119) απαιτεί τα έργα προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή να σχεδιάζονται σύμφωνα με τα βέλτιστα και πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία, με ενισχυμένη ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή, με NbS και προσαρμογή που βασίζεται στα οικοσυστήματα, λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαίτερη ευπάθεια των υδατικών συστημάτων (άρθρο 5, παρ. 4, σε συνδυασμό με τις αιτιολ. σκέψεις 23 και 31-33 του Προοιμίου).

Σύμφωνα με την έκθεση της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) IPCC AR6 (2023) του ΟΗΕ οι NbS αποτελούν την καλύτερη προσαρμογή σε κινδύνους που σχετίζονται με το νερό: η ενίσχυση της φυσικής συγκράτησης του νερού και της προσαρμογής που βασίζεται στο οικοσύστημα, όπως μέσω της αποκατάστασης υγροτόπων και ποταμών, έχει τη δυνατότητα να μειώσει το κόστος προσαρμογής και να συμβάλει, μεταξύ άλλων, στον έλεγχο των πλημμυρών (IPCC AR6 (2023), C.2.1, C.2.7). Σύμφωνα με την IPCC, η κυρίαρχη έμφαση στις γκρίζες υποδομές για τη διαχείριση του κινδύνου πλημμύρας, χωρίς την ενσωμάτωση οικολογικών προσεγγίσεων, μπορεί να οδηγήσει σε εγκλωβισμό (lock-in) και σε σε καταστάσεις δυσπροσαρμογής (maladaptation) (IPCC AR6, 2023, D.3.2, Κεφ. 13, σ. 1820). Ειδικότερα, τα αντιπλημμυρικά έργα «αυστηρής άμυνας» (hard-defence, δηλ. με δομικές «γκρίζες» λύσεις, π.χ., φράγματα, διευθετήσεις, στενά αναχώματα) αποτελούν σοβαρή μορφή δυσπροσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, διότι περιορίζουν τον χώρο για φυσικές διεργασίες και υποβαθμίζουν, αντικαθιστούν ή κατακερματίζουν τα οικοσυστήματα, μειώνοντας έτσι την ανθεκτικότητά τους στην κλιματική αλλαγή και την ικανότητά τους να παρέχουν οικοσυστημικές υπηρεσίες για προσαρμογή (IPCC AR6 (2023), C.4.2), παρέχουν προστασία μόνο μέχρι ένα ορισμένο όριο και έχουν σχεδιαστεί για να αποτυγχάνουν σε πιο ακραία γεγονότα (IPCC AR6 (2023), 17.2.1.1). Αυτή είναι η προσέγγιση και του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για το Περιβάλλον.[9]

Η από 4.6.2025 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ανθεκτικότητα των Υδάτων (2025)[10], υιοθετώντας μια ολοκληρωμένη και συνεκτική θεώρηση όσον αφορά την εφαρμογή της νομοθεσίας για τα εσωτερικά και τα θαλάσσια ύδατα, και δη την προσέγγιση «από την πηγή_έως τη θάλασσα» με στόχο τη βιώσιμη διαχείριση των υδάτων, που κατοχυρώνεται στις Οδηγίες 2000/60 και 2007/60, προβλέπει ότι η δράση για τη διαχείριση των υδάτων θα πρέπει να δίνει προτεραιότητα σε Λύσεις βασισμένες στη Φύση, αυτοτελώς ή σε συνδυασμό με δομικές λύσεις, και να διασφαλίζεται ότι οι εν λόγω δράσεις αποτελούν μέρος μιας ολοκληρωμένης και βιώσιμης στρατηγικής διαχείρισης των υδάτων, η οποία θα αντικατοπτρίζει πλήρως τα μακροπρόθεσμα σενάρια και προβλέψεις αναφοράς για το κλίμα.

Υπό το πρίσμα αυτό, **το σύγχρονο διεθνές και ενωσιακό κεκτημένο για τη διαχείριση των πλημμυρών και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή επιβάλλουν τη διατήρηση της φυσικής λειτουργίας της πλημμυρικής πεδιάδας της Πετρέζας**. Αντίθετα, επεμβάσεις που περιορίζουν ή καταργούν τις φυσικές αυτές λειτουργίες, όπως η ευθυγράμμιση ή/και εκβάθυνση της κοίτης και η πλήρης αποψίλωση της παρόχθιας βλάστησης, αντιβαίνουν στα βέλτιστα δεδομένα για τη διαχείριση των πλημμυρών και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, και ενδέχεται να αυξήσουν τον πλημμυρικό κίνδυνο κατάντη και να οδηγήσουν σε απώλεια πολύτιμων οικοσυστημικών υπηρεσιών και σε μείωση της φυσικής ανθεκτικότητας του ποτάμιου συστήματος.

[9] European Environment Agency (EEA) Report 07/2024 “Europe's state of water 2024: the need for improved water resilience”, σελ. 85: «Οι γκρίζες υποδομές από τσιμέντο (αναχώματα, φράγματα και ταμιευτήρες για τη διαχείριση των πλημμυρών) συγκαταλέγονται στις κύριες αιτίες αλλοίωσης και οικολογικής υποβάθμισης των ποταμών και μπορεί ακόμη και να είναι αντιπαραγωγικές σε επίπεδο λεκάνης απορροής ποταμού, καθώς μειώνουν την περιοχή που είναι διαθέσιμη για την απορρόφηση των πλημμυρών. Οι πλημμύρες αποτελούν ένα ουσιαστικό φαινόμενο σε υγιή ποτάμια συστήματα. Τα μέτρα αντιπλημμυρικής προστασίας θα πρέπει να στοχεύουν στην επίτευξη πλημμυρικών καθεστώτων που μοιάζουν περισσότερο με τα φυσικά, αντί απλώς στην αναχαίτιση των πλημμυρών με την κατασκευή γκρίζων υποδομών».

[10] Η από 4.6.2025 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ανθεκτικότητα στο Νερό (European Water Resilience Strategy), COM(2025) 280 final.

Συμπεράσματα

Η πλημμυρική πεδιάδα της Πετρέζας αποτελεί υδρομορφολογικά και οικολογικά λειτουργικό τμήμα του Μεγάλου Ρέματος Ραφήνας και συγκαταλέγεται στις ελάχιστες περιοχές της Αττικής όπου οι φυσικές διεργασίες ποταμού–πλημμυρικής πεδιάδας εξακολουθούν να διατηρούνται σε μεγάλο βαθμό. Από επιστημονική άποψη, η διατήρηση και οικολογική διαχείριση των φυσικών πλημμυρικών πεδίων συμβάλλει ταυτόχρονα στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, στη βελτίωση της οικολογικής κατάστασης των υδάτων, στη φυσική συγκράτηση πλημμυρικών παροχών και στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.

Κατά συνέπεια, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση αντιπλημμυρικών έργων σε περιοχές με τέτοια χαρακτηριστικά θα πρέπει, κατά προτεραιότητα, να επιδιώκουν τη διατήρηση των φυσικών υδρομορφολογικών λειτουργιών και να ενσωματώνουν Λύσεις βασισμένες στη Φύση (Nature-based Solutions - NbS), περιορίζοντας στο απολύτως αναγκαίο τις μη αναστρέψιμες επεμβάσεις στο φυσικό ποτάμιο περιβάλλον και τεκμηριώνοντας επαρκώς κάθε απόκλιση από τις αρχές αυτές.
Κατά τη γνώμη των ειδικών επιστημόνων του ΕΚΛΕΘΕ, οι υπό υλοποίηση επεμβάσεις στο φυσικό πλημμυρικό πεδίο της Πετρέζας, που περιορίζουν ή καταργούν τη φυσική πλημμυρική λειτουργία του, κρίνεται επιστημονικά σκόπιμο να επανεξεταστούν με βάση την υποχρέωση δέουσας επιμέλειας υπό το φως των σύγχρονων και βέλτιστων δεδομένων για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, και να μην υλοποιηθούν χωρίς να υπάρξει ιδιαίτερα τεκμηριωμένη αξιολόγηση ως προς την αναγκαιότητα, την αποτελεσματικότητα και τις περιβαλλοντικές και κλιματικές συνέπειές τους. Το αυτό ισχύει και για το έργο διευθέτησης του Μεγάλου Ρέματος Ραφήνας στο σύνολό του.

Με εκτίμηση,

Η Δ/ντρια του Ινστιτούτου Θαλάσσιων Βιολογικών Πόρων
και Εσωτερικών Υδάτων του ΕΛΚΕΘΕ

Δρ Μαρία Θ. Στουμπούδη

Φωτογραφική Τεκμηρίωση

Εικόνα 2. Η ανώτερη πλημμυρική πεδιάδα της Πετρέζας, με θέα προς τα ανάντη, όπως αποτυπώνεται σε εικόνα από μη επανδρωμένο αεροσκάφος (drone) στις αρχές της άνοιξης. Συστάδες με ιτιές (Salix alba) ακολουθούν τις όχθες των κλάδων του ρέματος, ενώ εκτεταμένα εποχικά κατακλυζόμενα λιβάδια με βούρλα (Juncus sp.) εκτείνονται πέρα από την παρόχθια ζώνη. (Drone HCMR: 8 Μαρτίου 2019).

Εικόνα 3. Το ανώτερο τμήμα της πλημμυρικής πεδιάδας της Πετρέζας, όπως απεικονίζεται προς τα ανάντη από μη επανδρωμένο αεροσκάφος (drone) στις αρχές της άνοιξης. Πρόσφατα φυλλωμένες λευκές ιτιές (Salix alba, πράσινα δένδρα) πλαισιώνουν τον διάδρομο του ρέματος, ενώ εκτεταμένες υψηλές συστάδες καλαμιών (Arundo donax) καταλαμβάνουν μεγάλα τμήματα της πλημμυρικής πεδιάδας. (Drone HCMR: 8 Μαρτίου 2019).